

УДК 021.6:061.23(477.74-21)''1922/1930''
[http://doi.org/10.18524/2304-1447.2018.1\(19\).130253](http://doi.org/10.18524/2304-1447.2018.1(19).130253)

Соколов Віктор Юрійович,

кандидат історичних наук,
головний бібліотекар
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого
вул. М. Грушевського, 1, м. Київ, 01008, Україна
тел.: (044) 278 85 12
e-mail: socolv@i.ua

ДІЯЛЬНІСТЬ ОДЕСЬКОГО БІБЛІОТЕЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ У 1920-Х РР.

Досліджено історичні, соціально-політичні та культурні чинники діяльності Одеського бібліотечного об'єднання у 1922–1930 рр.; вивчено його організаційну структуру, особливості змісту і сутність роботи, а також значення його діяльності для розвитку бібліотечного будівництва регіону.

Ключові слова: бібліотечні об'єднання, професійні громадські товариства, Одеське бібліотечне об'єднання, 1920-ті рр., Україна, бібліотечна справа, історія бібліотечної справи.

Професійні об'єднання бібліотекарів функціонують у різних країнах світу понад сто років. Бібліотечні асоціації (товариства, об'єднання) – це професійні добровільні громадські організації бібліотекарів, які сприяють розвитку бібліотечної справи і підвищенню професійного рівня бібліотечних працівників. Вони є центрами впровадження і розповсюдження результатів наукових досліджень, сучасних інформаційно-бібліотечних технологій і передового досвіду. Питання розвитку діяльності бібліотечних об'єднань в Україні неодноразово вивчалися як сучасними вітчизняними бібліотекознавцями (праці В. Пашкової, Т. Рубанової, Г. Солоїденко, В. Ступак, Ю. Трач та ін.), так і дослідниками роботи бібліотек 1920-х рр. Наприклад, про особливості створення, організацію та функціонування бібліотечних об'єднань писали І. Вугман, Ф. Доблер, В. Звездін, Л. Коган, М. Осипов, М. Смушкова, Н. Фрідьєва та ін. Актуальність дослідження розвитку діяльності бібліотечних об'єднань 1920-х рр. зумовлена важливістю переосмислення та аналізу роботи громадських професійних організацій працівників книгозбірень у складний період становлення вітчизняного бібліотечного будівництва, коли зазначені професійні товариства, використовуючи демократичні механізми управління бібліотечною справою, впроваджували нові форми організаційної роботи, різноманітні новаторські засоби та методи реалізації професійних завдань. Зокрема, важливе теоретичне і практичне значення має дослідження досвіду діяльності Одеського бібліотечного об'єднання, як одного з провідних і найбільш значущих (поряд з Харків-

ським та Київським бібліотечними об'єднаннями) громадських професійних товариств бібліотечних працівників України 1920-х рр. Діяльність Одеського бібліотечного об'єднання ще в той час привертала увагу таких видатних фахівців і дослідників бібліотечної справи як І. Вугман (1890–1964), Л. Коган (1885–1959), М. Рапопорт (1893–1975) та ін. На жаль, сучасні вітчизняні бібліотекознавці ще недостатньо ґрунтовно досліджували особливості, методи, зміст, форми роботи даного об'єднання та його значення для розвитку бібліотечної справи регіону. Лише окремі аспекти його роботи було розглянуто у працях В. Загоруйка, Г. Солоіденко, Ю. Трач [7; 49–51].

Метою запропонованої статті є дослідження історичних передумов, соціально-політичних, культурних чинників і особливостей діяльності Одеського бібліотечного об'єднання, вивчення його організаційної структури, змісту і сутності роботи протягом всього періоду його функціонування (1922–1930), а також значення його діяльності для розвитку бібліотечного будівництва Одещини та бібліотечної справи в Україні в цілому.

У певні історичні періоди ХХ ст. в Україні професійні бібліотечні організації мали різні найменування. Перша спроба створення професійної асоціації бібліотечних працівників України була зроблена у 1918 р., за часів УНР, коли було прийнято рішення про заснування Всеукраїнського бібліотечного товариства, у написанні статуту якого приймали участь директор Київської міської публічної бібліотеки (нині – Національна парламентська бібліотека України) Л. Лічков (1855–1943), видатний український педагог і бібліотекознавець С. Сірополко (1872–1959) та ін. [35, с. 54]. На превеликий жаль, здійсненню даного рішення завадили політичні та військові події доби національно-визвольних змагань (1917–1921).

З встановленням радянської влади в Україні перед керівними органами бібліотечного будівництва постала проблема методичного забезпечення бібліотек. Певні бібліотечні секції, бібліотечні ради, товариства тощо, почали створювати ще у 1919 р. при губернських, повітових, міських, центральних та інших бібліотеках. У містах регулярно скликалися збори, конференції та семінари бібліотечних працівників, де робітники підвищували свою кваліфікацію, слухаючи лекції, обмінюючись досвідом роботи та ін. На початку 1920-х рр., у період становлення радянської влади, більш поширеною для зазначених професійних організацій була назва «бібліотечні об'єднання», хоча в цей період поряд з об'єднаннями продовжували діяти різні асоціації та товариства бібліотекарів. Бібліотечні об'єднання 1920-х – поч. 1930-х рр. – це громадські професійні організації бібліотечних працівників, що здійснювали переважно координацію діяльності та методичне керівництво бібліотеками певного міста (регіону); професійну підготовку та перепідготовку кадрів; проведення й організацію науково-дослідної, культурно-масової та політосвітньої роботи [47, с. 11]. Виникнувши стихійно, бібліотечні об'єднання знайшли позитивну підтримку зі сторони Головного політико-освітнього комітету (Головполітосві-

ти) Наркомату освіти (Наркомосу) УСРР. У «Положенні про об'єднання бібліотечних працівників на місцях» (1922) встановлювалося обов'язкове членство у бібліотечних об'єднаннях працівників міських бібліотек всіх типів і видів та визначалося їхнє підпорядкування установам політосвіти. Основними факторами, що спричинили появу бібліотечних об'єднань, були дефіцит кваліфікованих бібліотечних кадрів і різке скорочення апарату органів управління бібліотечною справою [43, с. 9–10]. Відповідно сформувалися два основні напрями роботи бібліотечних об'єднань: підвищення кваліфікації кадрів і адміністративно-організаційна робота в галузі бібліотечної справи. На початковому етапі свого розвитку бібліотечні об'єднання були, по суті, єдиним каналом пропаганди і розповсюдження бібліотечних знань, головною професійною школою бібліотекаря-політпросвітника та потужним засобом покращення бібліотечної справи. Основними формами роботи бібліотечних об'єднань були бібліотечні конференції, семінари, гурткові заняття, секційні зібрання, які сприяли підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників та більш раціональній організації бібліотечної справи. Бібліотечні об'єднання мали діяти в певній єдності з політикою та завданнями організаційного центру, функції якого покладалися на центральну округову бібліотеку або Кабінет політосвітпрацівника.

Керівними органами бібліотечних об'єднань були загальні збори та президія, що обиралася на певний термін (часто її склад майже не змінювався) [42, с. 60]. За «Положенням про бібліотечні об'єднання» 1924 р., головою президії об'єднання обиралася особа з числа бібліотечних інспекторів або завідувачів центральної округової бібліотеки. Обов'язками президії бібліотечних об'єднань були: керівництво роботою всіх секцій, затвердження планів, допомога бібліотечній інспекції у проведенні політосвітніх заходів тощо. Президія, координуючи роботу секцій, була не тільки керуючим, а й виконавчим органом і слугувала зв'язком між певним об'єднанням та установами Головополітосвіти. Організація секцій у бібліотечних об'єднаннях здійснювалася за трьома напрямками: за об'єктом праці (наприклад, секції з методики роботи, з роботи самоосвіти, з пересувної роботи та ін.), за характером праці або типом бібліотек (секція наукових бібліотек, секція клубних бібліотек та ін.), за національною ознакою (секція єврейська, німецька та ін.). Секційна структура роботи бібліотечних об'єднань була доцільна там, де кількість членів становила більше 10–20 осіб. Невеликі об'єднання повинні були працювати у режимі пленуму. Добре зарекомендували себе такі методи роботи, як гуртки та комісії, що сприяли активізації діяльності членів об'єднання. Комісії з 3–5 осіб готували одну або дві доповіді на місяць, що зачитувалися на пленарній нараді об'єднання. Після розгляду та прийняття відповідного рішення доповідь роздруковували і розсилали у бібліотеки або готували її до читання на міській конференції, яку проводили, як правило, раз на місяць [49, с. 57]. Одночасно створювалися гуртки з вивчення читачів, книги, марксистської літератури, створення плакатів та ін. У кожному бібліотечному об'єднанні, зазвичай, створювався гурток політ-

грамоти і гуртки (секції) з організаційних і методичних питань бібліотечної роботи. Форма доповідей із подальшим обговоренням була незабаром замінена семінарськими заняттями. Навчання в політичному і бібліотечних гуртках проводилося щотижня. Гуртки в середньому склалися з 20–25 осіб [50, с. 27]. Крім того, були щомісячні загальні збори, на яких відбувалися дискусії з питань, що становили інтерес для більшості членів об'єднання. Оскільки спеціальних стаціонарних навчальних закладів для підготовки бібліотечних кадрів в Україні у першій половині 1920-х рр. ще не було, підготовка і перепідготовка професійних кадрів для бібліотечних об'єднань було найважливішою сферою їхньої діяльності. Лише у 1925 р. з відкриттям політико-освітнього факультету при Харківському інституті народної освіти розпочалася планомірна підготовка бібліотечних кадрів [36].

В Україні великі бібліотечні об'єднання діяли у Харкові, Одесі, Києві. У середині 1920-х рр. на території України вони були створені в Артемівську, Євпаторії, Сімферополі, Херсоні, Миколаєві, Кіровограді, Маріуполі та в багатьох інших містах. Всього у зазначений час на теренах радянських республік СРСР було організовано більше 300 бібліотечних об'єднань [34, с. 7]. У різні періоди свого розвитку бібліотечні об'єднання або розширювали, або звужували свої повноваження та форми діяльності, але основними їх завданнями залишалися: налагодження постійного зв'язку працівників бібліотек із установами Наркомосу; координація бібліотечної роботи; обмін досвідом між бібліотекарями та встановлення виробничих зв'язків між бібліотеками; спільне опрацювання питань практичної діяльності бібліотек та методів бібліотечної роботи; вирішення проблем з підвищення кваліфікації бібліотекарів, а також професійних питань щодо встановлення норм праці та нарахування зарплати.

Загалом, на початку 1920-х рр. розвиток бібліотечної справи і всього культурного будівництва в Україні був у занепаді, що було викликано наслідками громадянської війни і важким економічним становищем. Про важкі часи початку 1920-х рр. для бібліотек Одещини видатний історик, бібліотекознавець та літературознавець, директор одеської Центральної міської бібліотеки ім. Жовтневої революції (нині – Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Грушевського) Лев Рудольфович Коган (1885–1959) у статті «Библиотечная работа в Одесской губернии» у 1924 р. писав наступне: «Важкі 1919–1921 роки, коли бібліотеки стихійно росли і майже відразу стихійно гинули, коли без плану і сенсу перекидалася з місця на місце величезна кількість книг, коли десятками засновувались «робітничі» бібліотеки, які заповнювалися книгами, відібраними у буржуазії – дуже красивими, у прекрасних обкладинках, але зовсім робочому непотрібні. Дані роки наклали тяжкий відбиток на бібліотечне життя Одещини. Оздоровлення її почалося 1922 року» [13, с. 170–171]. Такий стан розвитку бібліотечної справи був характерним не тільки для Одещини, а для більшої частини регіонів тогочасної України, коли відбувалася націоналізація земських, реквізиція та конфіскація приватних книгозбірень,

ліквідація народних бібліотек різноманітних комітетів, товариств та ін., за рахунок яких збільшувалася мережа бібліотек Наркомосу УСРР. Наприкінці 1922 р. на території Одеської губернії діяло 444 стаціонарні бібліотеки, зокрема 289 сільських, 74 районних і 81 міська [7, с. 16].

У 1922–1923 рр. більшовицька влада почала вживати певні заходи щодо розвитку бібліотечної мережі і посилення політичної ролі бібліотек. У середині 1922 р. в Україні існувала певна мережа бібліотек, до якої входили декілька груп книгозбірень. Найбільші за своїми книжковими фондами бібліотеки УСРР належали до групи державних: центральні губернські бібліотеки; центральні бібліотеки повітових міст і районні бібліотеки губернських міст (з фондом понад 5000 тт.) [36]. З 1923 р. бібліотечне будівництво в Україні набуло більш інтенсивного характеру, збільшилась кількість бібліотек, стала більш якісною їхня робота. Протягом зазначеного року бібліотечна мережа України зросла з 3726 до 5154 книгозбірень [8, с. 94].

В Одесі із затвердженням радянської влади у 1920 р. перед бібліотечним відділом Губполітосвіти виникла потреба в координації діяльності роботи міських бібліотек. Деякий час координаційні функції виконувала щотижнева нарада директорів бібліотек при завідуючому бібліотечним відділом. Згодом нарада перетворилася у постійно діючу бібліотечну раду. Одночасно відбувалися збори майже всіх бібліотечних працівників міста, що розглядали питання зарплати (на початку 1920-х зарплата бібліотекарів становила менше платні вчителя), тарифікації, нормативів праці тощо, оскільки до 1925 р. (до створення бібліотечної комісії при правлінні міських профспілок) відношення з керівними органами профспілки Робос (Робітники освіти) бібліотечних працівників системи політосвіти (масових бібліотек) були досить складними, майже – ворожими, оскільки профспілка мало звертала уваги на виробничі проблеми та матеріальне становище бібліотекарів.

Розгортаючи свою діяльність, бібліотечний відділ Губполітосвіти для посилення зв'язку з бібліотечними працівниками проводив конференції та семінари, на яких вирішували організаційні проблеми, питання підготовки та перепідготовки кадрів тощо. Для вирішення адміністративних завдань на загальних зборах почали обирати президію бібліотечної ради, головою якої (як, часто, і загальних зборів) був бібліотечний інспектор Губполітосвіти. Потреба у поглибленні та розширенні діяльності бібліотечної ради викликала утворення при ній чотирьох секцій, які майже відразу почали активно працювати, окрім секції бібліографічної роботи, яка була під керівництвом працівників наукових бібліотек і працювала недостатньо ефективно [12, с. 57]. Одночасно з роботою секцій бібліотечної ради частина працівників книгозбірень для вирішення професійних питань культурно-освітньої роботи спробувала організувати бібліотечне об'єднання при профспілці Робос. Отже, на початку 1920-х рр. деякий час існувало і виконувало паралельно одні й ті самі функції дві громадські професійні бібліотечні організації – бібліотечна рада та об'єднання при

профспілки Робос, які, звичайно, незабаром, почали конкурувати між собою. У травні 1922 р. така своєрідна боротьба завершилася перемогою бібліотечної ради при Губполітосвіті, оскільки вона об'єднувала більше 200 працівників стаціонарних і пересувних книгозбірень, а бібліотечне об'єднання при профспілці налічувало лише декілька десятків членів [12, с. 58]. До того ж, бібліотечна рада більше спиралася у своїй діяльності на бібліотечну інспектуру та матеріально-технічну базу Центральної міської бібліотеки ім. Жовтневої революції (з 1924 р. – Центральної губернської бібліотеки), що дозволяло розпоряджатися їй певними коштами та проводити цікаву культурно-освітню роботу. Отже, з другої половини 1922 р. секції бібліотечної ради при підтримці бібліотечного відділу Губполітосвіті почали працювати більш ефективно. Саме з вищенаведеного року бере свій початок Одеське бібліотечне об'єднання [12, с. 61]. Як зазначає вітчизняна дослідниця бібліотечних асоціацій Г. Солоїденко, Одеське бібліотечне об'єднання почало планомірно працювати з жовтня 1922 р. [48, с. 51]. До складу об'єднання входили працівники майже всіх бібліотек міста [49, с. 54]. За відомостями Л. Когана, ініціатива створення Одеського бібліотечного об'єднання належала вищезгаданій Центральній міській бібліотеці ім. Жовтневої революції, яка у першій половині 1920-х рр., постійно розширяючи бібліотечну справу в Одесі й окрузі, за невеликий період реорганізацій збільшила свій фонд майже до 80 тис. тт., що дозволило книгозбірні стати центром бібліотечної діяльності міста та округу [11, с. 50]. В Одесі дана книгозбірня організувала пересувний фонд, який обслуговував не тільки міські фабрики й заводи, а й волосні бібліотеки. Поступово вона стала певною школою професійної майстерності для бібліотекарів та набула значення методичного центру [9]. Про складну історію розвитку даної бібліотеки може свідчити, приміром, зміна лише одних назв книгозбірні: у 1875 р. Товариство прикажчиків-євреїв Одеси заснувало громадську бібліотеку, яку у 1893 р. було названо на честь її засновника – Бібліотека Товариства взаємної допомоги прикажчиків-євреїв м. Одеси імені Самсона Львовича Бернфельда [30]; у 1920 р. вона була націоналізована та перетворена на Центральну Комунальну бібліотеку, яку у цьому ж році було названо Центральною міською бібліотекою; у 1922–1924 рр. книгозбірня існувала як Центральна міська бібліотека ім. Жовтневої революції (у 1922 р. її фонд становив 25 тис. книг); у 1924–1925 рр. вона мала назву – Центральна губернська бібліотека (більше 75 тис. книг), а після об'єднання з Центральною робочою бібліотекою (наприкінці 1925 р.) – Центральна округова робітничо-селянська бібліотека (фонд – більше 150 тис. книг, середня відвідуваність у 1927 р. складала 1600 осіб у день) [7, с. 21–22; 44]. У 1932–1937 рр. зазначена установа називалася – Одеська обласна робітничо-селянська бібліотека; у 1937–1941 рр. – Одеська обласна робітничо-селянська бібліотека ім. В. І. Леніна; у 1942–1944 рр. – Центральна міська бібліотека (під час окупації); у 1944–1966 рр. – Одеська обласна бібліотека ім. В. І. Леніна; у 1966–1985 рр. – Одеська обласна наукова бібліотека ім. В. І. Леніна; у 1985–

1998 рр. – Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. І. Леніна; з липня 1998 р. і до нині – Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Грушевського [44].

З 1924 р. Центральна губернська бібліотека Одеси, що виконувала функції бібліотечної інспектури політосвіти і була зацікавлена у підтримці та розвитку зв'язків із центральними округовими бібліотеками губернії, видавала «Бюлетень Одеського бібліотечного об'єднання» (Одеса, 1924–1926), у підготовці і поширенні якого приймали участь члени даного об'єднання. У 1924 р. зазначене періодичне видання створювалося у невеликій кількості примірників на друкарській машинці і надсилалося тільки округовим бібліотекам [2, с. 164]. «Бюлетень» викликав зацікавленість працівників багатьох бібліотек не тільки у місті, а й далеко поза його межами. Для поширення досвіду роботи Одеського бібліотечного об'єднання за межами губернії, Головополітосвіта України запропонувала видавати з 1925 р. зазначений бюлетень типографським способом у більшій кількості примірників вже від імені Одеського бібліотечного об'єднання, а не Центральної губернської бібліотеки [15, с. 78]. Для даної справи вона надала Одеському бібліотечному об'єднанню певні кошти. «Бюлетень» відразу набув ще більшої популярності серед бібліотекарів усієї країни, оскільки сприяв обміну досвідом та певними новаціями бібліотечної роботи, знайомив із цікавими методичними розробками, інформував про новини бібліотечної справи. Проте, у 1925–1926 рр. «Бюлетень Одеського бібліотечного об'єднання», ще мав певні фінансові труднощі, виходив нерегулярно і, відносно попиту, невеликим накладом [24, с. 10]. Здебільшого, його матеріали розкривали питання розвитку бібліотечного будівництва Одещини; методичної роботи бібліотек міста; організації та роботи бібліотечних об'єднань, зокрема – Одеського; вивчення читачів і читання; знайомили зі змістом інструкцій, планів, протоколів, звітів, інформаційних повідомлень тощо. Деякі статті виходили на певний рівень теоретичних узагальнень.

Першим керівником вищезгаданої бібліотеки, що за кількістю книг була другою книгозбірнею в місті, протягом 1920–1927 рр. був, як вже зазначалося, Л. Коган, який до революції 1917 р. приймав активну участь в єврейському національному русі Одеси та очолював бібліотечний комітет Товариства прикажчиків-євреїв, а після встановлення радянської влади в Одесі (1920) керував бібліотечним відділом Губполітосвіти. Культурно-освітня та бібліотечна діяльність Л. Когана на початку 1920-х рр. мала важливе значення в організації бібліотечної справи Одеси, а надалі – і в країні в цілому. Зокрема, в організацію та розвиток Одеського бібліотечного об'єднання Л. Коган зробив свій вагомий внесок, про що можна стверджувати, аналізуючи зміст його статей, що були присвячені бібліотечному будівництву в Одесі та діяльності даного об'єднання у 1920-х рр. [7, с. 20; 11–23]. За споминами сучасників, Лев Рудольфович майстерно викладав історико-філологічні дисципліни в одеських навчальних закладах і був талановитим оратором. Окрім викладацької та організаторської

діяльності Л. Коган активно займався науково-дослідною роботою: у 1920-х – на поч. 1930-х рр. було надруковано низку його праць з історії західноєвропейської та російської літератури, ряд статей, посібників та монографій з бібліотечної справи та бібліотекознавства, зокрема у 1924 р. в Одесі вийшла друком його ґрунтовна праця «Десятичная классификация» [11–23].

На рубежі 1923–1924 рр. в Одесі діяло 43 стаціонарні бібліотеки [13, с. 170]. Як вже зазначалося, у даний час бібліотекарі Одеси були об'єднані у бібліотечну раду, яка складалася з чотирьох секцій: методології бібліотечної політосвітроботи; бібліотечної самоосвіти; дитячого читання та бібліографічної секції. Засідання секцій відбувалися систематично один раз на два тижні. На них приймали участь від 60 до 90 осіб [13, с. 172]. Робота в секціях відбувалася на високому професійному рівні. Обговорення більшості питань, що розглядалися на секціях, завершувалися, як правило, практичними висновками, що незабаром втілювалися у бібліотечній роботі. Поступово до роботи секцій залучалися представники інших громадських і державних установ. Так, наприклад, на секцію дитячого читання часто запрошували шкільних вчителів. Члени секцій бібліотечної ради проводили певну роботу і серед представників національних меншин. Бібліотечна рада періодично збирала загальноміські конференції, у яких також приймали участь бібліотекарі військових підрозділів Червоної армії, з якими міські цивільні бібліотекарі підтримували постійні професійні стосунки. До 1924 р. Одеська бібліотечна рада при політосвіті підготувала групу молодих бібліотекарів для роботи в клубах, культкомісіях та профспілкових бібліотеках [12, с. 55].

У другій половині 1924 р. бібліотечна рада при політосвіті була перейменована в Одеське бібліотечне об'єднання згідно з відповідним положенням Головополітосвіти України. З цього часу розширилися зв'язки даного об'єднання з іншими подібними об'єднаннями губернії, що були створені в усіх округових містах. У першій половині 1920-х рр. в Одеській губернії добре себе зарекомендували бібліотечні об'єднання не тільки в Одесі, а й у Херсоні, Зінов'євську (нині – Кропивницький), Миколаєві, Первомайську та інших містах. За рівнем організаційної роботи та практичним підходом до вирішення питань, за згуртованістю бібліотечних працівників бібліотечні об'єднання Одещини в порівнянні з іншими губерніями займали одне з провідних місць в Україні [15, с. 76]. Найбільш активними вони були в Одесі та Херсоні.

У середині 1920-х рр. Одеське бібліотечне об'єднання, до якого входили представники від різних типів і видів книгозбірень міста, успішно здійснювало координацію діяльності бібліотек регіону. Члени об'єднання систематично проводили загальноміські та губернські (після розформування губерній – округові) бібліотечні конференції, на яких розглядалися проблеми підвищення загального розвитку та професійного рівня бібліотекарів, їхньої самоосвіти; створювали різноманітні тематичні книжкові виставки; організовували пересувні бібліотеки; надавали методичне забезпечення бібліотекам регіону [12, с. 59].

Як правило, щорічно вони організовували 3–4 міські конференції та одну – губернську (з 1925 р. – округову, оскільки губернії було ліквідовано, а замість них утворено 41 округ). На міській бібліотечній конференції обиралася президія бібліотечного об'єднання, в якому окрім бібліотечних працівників були представники з Губполітосвіти, Робосу тощо. Цікаво, що при президії працювала комісія з боротьби з несумлінними абонентами, завдяки діяльності якої до бібліотек міста у 1925 р. було повернуто 1426 книг [23, с. 75]. Члени Одеського бібліотечного об'єднання укладали тематичні та предметні каталоги та картотеки, які у друкованому вигляді поширювали серед бібліотечних працівників сільських книгозбірень із метою надання допомоги у комплектуванні фондів; проводили наукові дослідження щодо вивчення читачів різних категорій (робітників, службовців, інтелігенції, селян, комсомольців, жінок тощо), ролі книги як джерела знань, особливостей бібліотечної роботи з дітьми та ін. З 1924–1925 рр. члени об'єднання більш систематично, ніж у попередній час, здійснювали практичну допомогу книгозбірням губернії, методичне керівництво бібліотеками регіону, підготовку та перепідготовку бібліотечних працівників, науково-дослідну роботу в галузі бібліотекознавства.

Наприкінці 1924 р. в Одеському бібліотечному об'єднанні діяло вже шість секцій: секція вивчення читача; секція вивчення книги; секція роботи з дітьми; секція бібліотечної самоосвіти; секція політосвітроботи (методичної роботи) та секція з пересувної роботи [12, с. 59]. Так, наприклад, секція з пересувної роботи провела два семінари, кожний з яких мав 25 занять. За допомогою учасників даних семінарів було проведено дослідження читацьких інтересів молоді [19, с. 90]. Члени секції політосвітроботи (методичної роботи) у 1924 р. підготували цікаву виставку, присвячену смерті В. І. Леніна у контексті розвитку ідей марксизму-ленінізму у взаємозв'язку з суспільним розвитком Росії. На зазначеній виставці були представлені книги, репродукції, майстерно виконані цитати і уривки з творів, інформаційні та пояснювальні тексти, різноманітні речові та письмові документи. У наступному, 1925 р., члени секції підготували значну кількість пересувних книжкових виставок, що були присвячені 100-річчю повстання декабристів, 20-річчю революції 1905 року та іншим суспільно-політичним і літературознавчим подіям (здебільшого, історико-революційної тематики) [39, с. 134]. При секціях працювали тимчасові та постійно діючі гуртки та комісії, як наприклад, гурток працівників єврейських бібліотек, що пізніше перетворився на окрему єврейську секцію. З певними перервами працювала окрема українська секція. Діяльність секцій та кількість їх членів була нерівномірною: одні секції мали розгалужені напрями роботи, інші – обмежені. Наприклад, діяльність єврейської секції полягала, здебільшого, у перегляді та анотуванні нових єврейських видань [19, с. 90]. Взагалі, організаційна структура секцій кожного року дещо змінювалася. Так, у 1925 р. в Одеському бібліотечному об'єднанні працювали такі секції: секція політосвітроботи; секція бібліотечної самоосвіти; секція роботи з дітьми; секція з вивчення біб-

ліотечного побуту та виробництва; секція наукових бібліотечних працівників (була досить млявою, за рік провела всього два засідання) та українська секція [23, с. 75]. Секція з вивчення бібліотечного побуту та виробництва була створена з причин певних недоліків роботи профспілок у вирішенні виробничих проблем бібліотекарів. Поява даної секції викликала незадоволення керівництва Робосу. Невдовзі профспілка організувала при своєму правлінні спеціальну бібліотечну комісію для вирішення відповідних виробничо-побутових завдань. Щоб запобігти паралелізму в роботі секція з вивчення бібліотечного побуту та виробництва передала свої функції новоствореній комісії та припинила свою діяльність.

Зусиллями членів Одеського бібліотечного об'єднання у 1925 р. було організовано Кабінет бібліотекаря, який розташувався у Центральній губернській бібліотеці. Кожна бібліотека міста для зазначеного Кабінету надала свої матеріали з політосвіти та бібліотечної справи. Матеріали були розподілені на 10 відділів: організація роботи бібліотек і бібліотечної мережі; робота бібліотечного об'єднання, підготовка та перепідготовка бібліотечних робітників (тут було зібрано матеріали з організації Одеського бібліотечного об'єднання, його звіти, матеріали міських та губернських конференцій, гуртків, секцій, семінарів); бібліотечна техніка; пропаганда книги; робота з читачем; робота з газетою; довідкова робота; робота з дітьми; клубні та пересувні бібліотеки; бібліотечна робота на селі [37, с. 88–91]. У Кабінеті бібліотекаря, як невід'ємної частини Кабінету політосвітпрацівника, Одеське бібліотечне об'єднання знайшло своє постійне місцеперебування.

З 1925 р. Одеське бібліотечне об'єднання все більше уваги приділяло питанням методичної роботи, отже і діяльність відповідної секції посилилась і стала більш вагомою. У середині даного року секція політосвітроботи була перетворена на секцію методичної роботи, в якій приймали участь 11 осіб. Члени секції опрацьовували плани всіх семінарів, а також плани на 1926 р.; підготували матеріали з обліку читацьких інтересів на селі; склали декілька розділів до видання «Пам'ятки селянського бібліотекаря»; розробили певну методику з голосного читання та розповсюдження книг на селі та ін. Багато часу вони приділяли організації Кабінету бібліотекаря. Проте, за положенням про Кабінети політосвітпрацівника, при них обов'язково повинні були працювати бібліотечні секції. Таким чином, знову виникала загроза існування певного паралелізму в роботі, а саме – секції методичної роботи бібліотечного об'єднання та бібліотечної секції при Кабінеті політосвітпрацівника. Невдовзі бібліотечна інспектура Губполітосвіти прийшла до висновку не створювати нової бібліотечної секції при Кабінеті політосвітпрацівника, а її функції передати бібліотечному об'єднанню, що дало можливість Кабінету бібліотекаря та об'єднанню постійно отримувати на методичну роботу певні кошти (від асигнування Кабінету політосвітпрацівника – до 2000 крб. на рік та з бюджету Центральної губернської бібліотеки – 1800 крб. на рік) [12, с. 60].

Протягом 1925–1926 рр. президія Одеського бібліотечного об'єднання, що складалася з 17 осіб, здійснюючи постійний зв'язок членів об'єднання з бібліотечним відділом Політосвіти, коментуючи інструкції, положення, завдання та плани з розвитку бібліотечної справи регіону, провела 21 засідання, тобто збиралася майже двічі на місяць [19, с. 90]. Президія здійснювала також керівництво роботою секцій, затверджувала їх плани, заслуховувала звіти. Загалом, за період 1924–1925 рр. було проведено 152 засідання президії, секцій, гуртків, комісій та три конференції, які були присвячені розвитку бібліотечної роботи на селі, у місті та організаційним питанням Одеського бібліотечного об'єднання. На кожному засіданні президії були присутні, разом з її членами, від 70 до 90 осіб. На трьох конференціях прийняли участь більше 600 бібліотекарів, працівників клубів та ін. [50, с. 27]. Членами президії було також організовано і проведено три трьохтижневих семінари: для сільських бібліотечних працівників, для жіночих організацій губернії та для демобілізованих червоноармійців. Значну частину організаційної роботи президії займали підготовка і проведення членами Одеського бібліотечного об'єднання дослідження з вивчення читання та читацьких інтересів, результати якого було опубліковано у фаховій періодиці.

Члени Одеського бібліотечного об'єднання плідно попрацювали над створенням низки тематичних та предметних каталогів. Так, наприклад, сюжетно-тематичний каталог художньої літератури XIX–XX ст. було створено із зазначенням книг за ступенем доступності. Завдяки особистому доробку Льва Рудольфовича Когана (1885–1959) з даної праці було виділено окремо рекомендаційний каталог для села, а завдяки зусиллям завідуючої відділом рідкісних книг та рукописів Одеської державної публічної бібліотеки (нині – Одеська національна наукова бібліотека) Марії Володимирівні Рапопорт (1893–1975) було виокремлено предметний каталог для села. У друкованому вигляді зазначені каталоги для села мали 130 сторінок тексту. Наступний предметний каталог з методичної роботи Кабінету політосвітпрацівника мав описи більше трьох тисяч книг. Ще один предметний каталог, що був створений силами членів Одеського бібліотечного об'єднання (робота А. І. Грінштейн), був присвячений бібліотекознавству. Каталог критичних статей та рецензій про нову художню літературу було створено завдяки зусиллям М. І. Харджиева та С. А. Енгельштейн. Зазначені каталоги користувалися значною популярністю серед одеських бібліотекарів при комплектуванні книгозбірень та формуванні пересувних фондів бібліотек [12, с. 61]. Взагалі, члени Одеського бібліотечного об'єднання значну увагу приділяли розвитку пересувних бібліотек та підвищенню ефективності роботи сільських бібліотек. За перше півріччя 1925 р. за допомогою бібліотечного відділу Головополітосвіти ними було передано до сільських бібліотек більше 65 тис. книг, що дорівнювало приблизно кількості книг переданих у 1923–1924 рр. [15, с. 72]. Кількість пересувних біб-

ліотек на Одещині, фонд яких часто нараховував до 50 книг, становила приблизно 1000 книгозбірень.

У січні 1925 р. при Одеському бібліотечному об'єднанні було утворено окрему українську секцію, що мала своїм завданням ознайомлення одеських бібліотекарів та читачів з розвитком української культури. У зазначеній секції було організовано декілька курсів з різних галузей українознавства, було проведено низку доповідей, лекцій, творчих вечорів, книжкових виставок українських видань, які викликали неабияке зацікавлення одеських бібліотекарів [51, с. 164]. Українська секція організувала у березні 1925 р. виставку «Історія української книги та друку», що тривала понад двох тижнів. На виставці було представлено видання XVI–XVIII ст., унікальні цінні та рідкісні видання. Окрім того, було представлено окремі розділи виставки, присвячені виданням творів Тараса Шевченка (до речі, виставка була відкрита у день його народження), виданням з графіки («отдел Народного лубка»), іноземним виданням та окремо – періодичним виданням. За винятком особливо цінних видань, що знаходилися під склом, решта книг була доступна відвідувачам, завдяки чому виставка перетворилася у велику читальню, оскільки багато з тих, хто приходив на виставку із зацікавленням читали книги з експозиції протягом декількох годин.

У середині 1920-х рр. активно проводилася українізація сільських (значно менше – міських) бібліотек. Від бібліотекарів вимагалось гарне знання української мови. Проте, поряд з певними успіхами українізації в окремих районах Одеської губернії, в цілому, на Одещині попит на українську книгу був невеликий, оскільки доросле населення отримало раніше початкову освіту російською мовою, а діти, що навчалися в українських школах не мали в достатній кількості навчальних і художніх книг національною мовою. Отже, члени української секції об'єднання організовували також групи з вивчення української мови та літератури, творчо проводили літературні вечори, що були присвячені розвитку вітчизняного письменництва, а також знайомили читачів з новими виданнями українською мовою [15, с. 77–78].

Силами членів української секції Одеського бібліотечного об'єднання та Українського бібліографічного товариства в Одесі, що було утворено у 1925 р., протягом чотирьох місяців було складено «Короткий російсько-український словник бібліотечної термінології» (укладачі: Б. Комаров, Р. Волянський, Е. Каменська, Л. Коган, Л. Жислін), що мав більше тисячі спеціальних термінів [26; 49, с. 55; 50, с. 27]. Зазначений словник було опубліковано у 1926 р. на сторінках декількох номерів «Бюлетеня Одеського бібліотечного об'єднання» [26].

Діяльність секції роботи з дітьми Одеського бібліотечного об'єднання у 1925 р. була сконцентрована на вивченні дитячих видань та їх рецензуванні (всього було складено 64 рецензії); на створенні анотацій на нові публікації творів дитячої літератури; на складанні тематичних каталогів одеських видань; на співбесідах з дітьми; на ознайомленні педагогів з новою дитячою літературою; на організації зустрічей з вчителями тощо [15, с. 77]. Члени секції роботи

з дітьми провели протягом року 15 пленарних засідань, організували у Будинку освіти спеціальний вечір для педагогів про читацькі інтереси дітей та про основні форми роботи з книгою. Вони також активно співпрацювали з Інститутом дитячого читання в Москві, для якого виконали низку науково-дослідних робіт [23, с. 76]. За запрошенням членів дитячої секції директор зазначеного Інституту А. К. Покровська завітала до Одеси та провела семінар для бібліотекарів дитячих бібліотек. Члени секції створили свій відділ в Кабінеті бібліотекаря, а також гурток оповідача, де заслуховували та обговорювали доповіді лекторів. У 1925 р. гурток оповідача провів 14 доповідей за такими темами: «9-те січня», «Паперове виробництво», «Історія письма», «Історія ілюстрацій» та ін. Члени секції роботи з дітьми організували також діапозитивний гурток, який зробив діапозитиви для чотирьох святкових зустрічей, проведених у дитячих читальнях; здійснив дослідження запитів дітей-читачів, за яким було встановлено, що при виборі книг діти керувалися, здебільшого, порадами бібліотекарів та своїх товаришів.

Члени секції бібліотечної самоосвіти Одеського бібліотечного об'єднання, на прикладі вивчення читацьких інтересів однією з міських бібліотек, організували спеціальний науковий гурток (з 15-ти найбільш кваліфікованих бібліотекарів міста) з проведення дослідів з експериментальної психології та впровадження її методів у бібліотечній практиці. Гурток працював у спеціальній лабораторії при Одеському університеті під керівництвом доктора психологічних наук, професора Давида Елькіна (1895–1983) [15, с. 77]. У 1925 р. члени гуртка з вивчення бібліопсихології провели 20 зібрань, що були присвячені питанням вивчення впливу книги та читання на людину. Про активну і високо кваліфікаційну науково-дослідну діяльність даної секції свідчить також той факт, що на прохання деяких її членів, які добре володіли іноземними мовами, Кабінет бібліотекаря замовляв із-за кордону новітні праці з бібліотечної справи і бібліотекознавства.

У 1925 р. члени секції бібліотечної самоосвіти провели також шість бесід із психології творчості у царині художнього слова, п'ять бесід із природознавства, чотири – з історії книги у «Музеї книги», що був створений у 1922 р. в Одеській державній публічній бібліотеці, дві бесіди – з читання та аналізу науково-популярних книг [19, с. 90–91]. Члени секції провели також два семінари з питань класифікації (окремо – для початківців та фахівців) та прочитали доповіді про формування предметного каталогу; про гігієну читання; про розвиток бібліотечної справи у Німеччині, а також організували обговорення праці видатного німецького бібліотекознавця Вальтера Гофмана (1879–1952) «Теория и практика библиотечного дела» (Л., 1924), який вважав, що бібліотека не може бути нейтральною просвітницькою установою, яка б не слугувала певним політичним та релігійним цілям. В. Гофман вважав, що бібліотека повинна мати книжкове ядро фонду, очищеного від «низькопробної» літератури.

При секції бібліотечної самоосвіти Одеського бібліотечного об'єднання була організована децимальна комісія (тобто з класифікації УДК), що надавала відповідні консультації для бібліотекарів міста та систематично приймала участь в індексуванні книг, що друкувалися в Одесі. Серед членів комісії були: Л. Коган (голова), Р. Вельбель, І. Горовіц, Л. Каспін, Г. Магазаник, М. Рапопорт, М. Яхац та ін. У 1924 р. дана комісія збиралася кожного тижня у неділю об 11-ій годині ранку в приміщенні Центральної губернської бібліотеки [31, арк. 1–8]. Про інтенсивність роботи членів децимальної комісії свідчить той факт, що тільки у першій половині 1925 р. вони провели 12 засідань та декілька семінарів (для початківців бібліотекарів-класифікаторів), що відвідували майже три десятка осіб протягом чотирьох місяців.

Члени секції бібліотечної самоосвіти активно займалися підвищенням професійної кваліфікації працівників бібліотек, підготовкою та перепідготовкою бібліотечних кадрів. Так, наприклад, силами секції при робітничій бібліотеці було організовано гурток робітників, що вивчали роботу пересувних бібліотек та втілювали знання на практиці при виїздах на фабрики та заводи міста. Гурток нараховував 20 осіб та працював щонеділі по чотири години за навчальним планом 1924–1925 рр. під керівництвом бібліотекаря Одеської державної публічної бібліотеки А. Я. Раскіна (1903–?) [15, с. 78]. Всі члени гуртка захоплювалися бібліотечною справою та ставали гарними помічниками бібліотекарів.

Секція бібліотечної самоосвіти налагодила міцні стосунки з Інститутом бібліотекознавства в Москві. Так, наприклад, за ініціативою членів секції у 1925 р. в Одесі було проведено семінар-конференцію видатного українського та російського бібліотекознавця та бібліографа Любові Борисівни Хавкіної (1871–1949), яка з 1920 р. очолювала Кабінет бібліотекознавства в системі Головної науки, що був реорганізований у 1924 р. у Науково-дослідний інститут бібліотекознавства при Публічній бібліотеці СРСР імені В. І. Леніна в Москві. Семінар, який тривав з 15 по 19 березня, відвідали більшість бібліотекарів Одеси, працівники видавництва, освіти, студенти міста та ін. Серед основних тем доповідачки були «Раціоналізація бібліотечної роботи» та «Класифікація та аналіз методів політико-просвітницької роботи». Л. Хавкіна прочитала також публічну лекцію на тему «Бібліотеки раніше і тепер на Заході і в Росії». Доповіді Л. Хавкіної викликали значну зацікавленість слухачів та поставили перед членами секції Одеського бібліотечного об'єднання багато нових завдань, зокрема тих, що були пов'язані з науковою організацією праці при роботі з книгою та читачами [38, с. 9–10; 45, с. 164].

За запрошенням членів секції бібліотечної самоосвіти Одеського бібліотечного об'єднання російський бібліотекознавець і бібліограф Олександр Олександрович Покровський (1879–1942) провів з одеськими бібліотекарями декілька занять на такі теми: «Раціоналізація бібліотечної роботи»; «Комплектування бібліотек»; «Художня література та робота з нею»; «Робота з науково-популярною книгою». Крім того, він прочитав лекцію про необхідність

читання та методика аналізу романів [33, с. 82]. У своїх лекціях та доповідях О. Покровський стверджував, що в центрі діяльності роботи з книгою і науки про неї повинна бути бібліотека, на яку повинні орієнтуватися всі галузі, що пов'язані з книгою – від книжкової справи до екскурсійної. Окрім того, під керівництвом О. Покровського в Одеській державній публічній бібліотеці було проведено семінар з підвищення кваліфікації бібліотекарів. Ще один семінар, що був присвячений проблемам організації предметного каталогу, тут же було проведено під керівництвом видатного українського бібліотекознавця Бориса Осиповича Боровича (Фінкельштейна) (1883–1938). Загалом, секція бібліотечної самоосвіти у 1925 р. провела 10 пленарних засідань, на яких було заслухано доповіді про методи та аналіз вивчення книги, про новітню художню літературу, про розвиток мистецтва та театру, про нові праці з бібліотечної справи та ін. На кожному засіданні було від 50 до 80 осіб [23, с. 76].

Члени Одеського бібліотечного об'єднання допомагали створенню відділів самоосвіти в районних бібліотеках міста (у 1926 р. таких відділів було лише три), проведенню літературних вечорів, створенню різних гуртків та ін. Зокрема, на 35-ту річницю заснування Першої міської бібліотеки ім. Франка (нині – Центральна міська бібліотека імені І. Франка), яку було названо на честь видатного українського письменника у 1926 р. (до цього бібліотека носила ім'я свого засновника – одеського градоначальника та щедрого мецената, почесного опікуна низки міських товариств Григорія Маразлі (1831–1907)), зусиллями членів Одеського бібліотечного об'єднання було влаштовано платний літературний вечір, кошти від якого було передано на формування відділу самоосвіти у вищенаведеній бібліотеці [12, с. 52]. Взагалі, у зазначений рік в Одесі діяло біля 20 міських бібліотек та 200 пересувних книгозбірень, загальна кількість книг яких становила більше двох мільйонів томів. Сумарний фонд пересувних бібліотек становив 40 тис. тт. [11, с. 44]. В сільських бібліотеках Одеського округу перебувало приблизно 100 тис. книг.

На початку червня 1926 р. у Харкові відбувся Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних працівників, в якому приймали участь 10 осіб з Одеського бібліотечного об'єднання (В. Бер, І. Вугман, Л. Каспін, Л. Коган, Л. Жислін та ін.), двоє з яких було обрано до Президії з'їзду, двоє – головами секцій, одного – головою комісії. П'ять делегатів з'їзду з Одеського бібліотечного об'єднання зачитали сім доручених їм доповідей [19, с. 90]. За споминами учасників зазначеного форуму найбільше запам'ятались виступи представників передових бібліотек Одеси, зокрема повідомлення про досвід роботи з читачами одеських бібліотекарів [25, с. 18]. Отже, Одеське бібліотечне об'єднання активно займалося професійною бібліотечною, політосвітньою, культурно-масовою та загальноосвітньою роботою. У 1925–1926 рр. об'єднанням було проведено більше 340 зборів, лекцій, семінарів, занять гуртків [19, с. 90].

У другій половині 1920-х рр. ідеї розвитку бібліотечних об'єднань не були прийняті органами державного управління бібліотечною справою та певними

колами бібліотечних працівників. Бібліотечні об'єднання піддавалися постійній критиці з боку профспілок, на думку яких, об'єднання намагалися перетворитися з методичних центрів у керівні органи бібліотечною справою [29, с. 10–11]. На жаль, в інструкції Головполітосвіти «Про підготовку та перепідготовку бібліотечних працівників» (1925) не передбачалося розмежування діяльності бібліотечних об'єднань зі структурами політосвіти і профспілок. Якщо у першій половині 1920-х рр. заняття політграмотою в об'єднаннях було ледве не на першому місці, то з другої половини десятиліття, як в інструкціях Головполітосвіти, так і в працях бібліотекознавців організація роботи з політичної підготовки бібліотекарів в об'єднаннях різко критикувалася. Зокрема, слід згадати про конструктивну критику діяльності бібліотечних об'єднань видатного українського бібліотекознавця, директора Одеської державної публічної бібліотеки у 1923–1929 рр. Іллі Семеновича Вугмана (1890–1964), який брав активну участь у роботі Одеського бібліотечного об'єднання, у якому неодноразово обирався членом президії. Активна діяльність І. Вугмана сприяла підвищенню ефективності роботи об'єднання, удосконаленню організації, змісту, форм і напрямів методичного керівництва бібліотеками, а також роботі різних громадських професійних організацій. І. Вугман цікавився питаннями правового положення бібліотечних об'єднань, їхньою організаційною структурою, особливостями функціонування тощо. На сторінках фахової преси він неодноразово брав участь у своєрідних дискусіях щодо правового статусу об'єднань, який залишався до кінця невизначений. Зокрема, І. Вугман заперечував функціонуванню бібліотечних об'єднань при політосвіті чи при центральній бібліотеці і відстоював позицію необхідності їх роботи при спілці працівників освіти, які можуть визначити «реальні особливості бібліотечного виробництва, бібліотечного «буття», а звідси вже й бібліотечної «свідомості». На його думку, об'єднання бібліотечних працівників повинні бути виключно організаціями професійними, оскільки відкрите професійне «самовизначення» бібліотечних працівників сприятиме посиленню їхньої загальної фахової активності [3, с. 58]. Прагнучи подолати замкнутість бібліотечних об'єднань, І. Вугман запропонував утворити асоціацію бібліотек як добровільну організацію, спілку бібліотек, незалежну від їхньої відомчої приналежності, головною метою якої могло б стати колективне вирішення питань і завдань спільних для всіх бібліотек. Необхідність створення саме асоціації бібліотек, а не бібліотекарів, він аргументував тим, що бібліотека є юридичною особою, розпорядником певних коштів, а проведення будь-яких заходів потребує чималих витрат. Цікавою була його ідея про утворення Публічною бібліотекою ім. В. І. Леніна сумісно з Російською публічною бібліотекою та іншими великими книгозбірнями Всесоюзної асоціації радянських бібліотек для об'єднання бібліотечних громадських професійних товариств країни, що сприяло б здійсненню демократичних перетворень у керівництві бібліотечною справою, тим більше, що існував певний досвід діяльності асоціацій бібліотечних працівників у Москві,

Ленінграді, Києві та Смоленську [3, с. 59]. Проте, широке розповсюдження бібліотечних об'єднань викликало у вищих колах керівництва побоювання, що громадські організації зможуть замінити керівні установи бібліотечною справою [32, с. 26]. Саме це, зрештою, стало однією з причин відсутності мережі асоціацій радянських бібліотек чи громадських професійних об'єднань бібліотекарів, які ще на рубежі XIX–XX ст. традиційно існували у розвинених державах світу. Отже, пропозиція І. Вугмана вступала у протиріччя з тенденцією авторитарних методів керівництва бібліотечною справою, що унеможливило існування будь-яких демократичних структур управління бібліотечним будівництвом в Україні [10, с. 35–36].

В цілому, основною причиною, яка ускладнювала подальший розвиток Одеського бібліотечного об'єднання, як громадської професійної організації, була сувора регламентація його діяльності та контроль з боку органів управління бібліотечною справою. Вимоги керівних органів політосвіти щодо уніфікації форм, методів, планів роботи та організаційних структур бібліотечних об'єднань, централізація управління бібліотечною справою стримували творчу ініціативу та професійну активність бібліотечних працівників. Подальшому розвитку об'єднання заважала недостатньо чітко визначена функціональна спрямованість його діяльності, що спричиняло дублювання ним окремих функцій органів політосвіти і профспілок.

З 1927 р. діяльність бібліотечних об'єднань в країні поступово занепадала. Видатний педагог і бібліотекознавець Степан Онисимович Сірополко (1872–1959) у своїй статті «Бібліотечна справа на Сов. Україні за останнє десятиліття» вже у наступному, 1928 р., писав, що «бібліотечні об'єднання, фактично, вже не існують» [46, с. 87]. В нормативно-інструктивних документах другої половини 1920-х рр. назва «бібліотечні ради», які існували ще на початку 1920-х рр., все частіше використовувалася як синонім поняття «бібліотечні об'єднання». В інструкції Головополітосвіти «Про роботу бібліотечних нарад» (1927) було замінено саму назву «бібліотечне об'єднання» на «бібліотечна нарада» та чітко визначено її сутність і функції [43, с. 9–10]. В офіційних документах бібліотечна нарада визначалася як одна з форм організації методичної роботи бібліотек і систематичного підвищення кваліфікації бібліотекарів, завданням якої були: опрацювання методичних питань бібліотечної справи; підняття кваліфікації бібліотекарів шляхом вирішення актуальних питань бібліотечної справи; організація планової допомоги міських бібліотекарів сільським та ін. За інструкцією, виборна президія, як керівний орган, скасовувалася [42, с. 63]. Таким чином, бібліотечні об'єднання наприкінці 1920-х рр. перестали бути організаційно-професійними громадськими організаціями та остаточно трансформувалися у методичний орган, що отримав назву «бібліотечна нарада». На початку 1930-х рр. все частіше використовували поняття «бібліотечна рада» для характеристики органу, що виконував функції методичної роботи бібліотеки. Взагалі, на рубежі 1920–1930-х рр. у фаховій пресі про ефективність ро-

боти бібліотечних об'єднань майже не згадувалося. Лише поодинокі публікації описували їх позитивний досвід у бібліотечному будівництві [28, с. 31–33]. Цікаво, що в статті А. Я. Раскіна «Библиотечная жизнь Одессы», що була опублікована у провідному фаховому періодичному виданні «Красный библиотекарь» у середині 1930 р. і яка розкривала стан розвитку бібліотечної справи міста у 1929–1930 рр. про діяльність Одеського бібліотечного об'єднання навіть не згадувалося [40, с. 62–64]. Проте, Одеське бібліотечне об'єднання діяло до 1931 р. і об'єднувало зусилля більшості працівників бібліотек Одеси незалежно від відомчої приналежності останніх [7, с. 20]. Так, зусиллями членів Одеського бібліотечного об'єднання та завдяки активній діяльності Кабінету бібліотекаря у 1928 р. було проведено вивчення стану читання 17 політосвітніх бібліотек [41, с. 63]. Протягом вересня 1928 р. за участю членів Одеського бібліотечного об'єднання було проведено міжокруговий бібліотечний семінар для завідуючих районних бібліотек п'яти округів (Одеського, Зінов'ївського, Первомайського, Херсонського та Миколаївського). Семінаром керував бібліотечний інспектор м. Одеси Л. Жислін [1, с. 127]. Крім безпосередніх занять, що тривали протягом трьох тижнів, учасники семінару знайомилися з роботою бібліотек, музеїв, клубів Одеси. Надалі, з жовтня 1928 р. при одеському Кабінеті бібліотекаря функціонував довгий час постійно діючий бібліотечний семінар для міських бібліотекарів, який основною метою мав підвищення професійного, загальноосвітнього та політичного рівня працівників книгозбірень Одеси. Заняття на зазначеному семінарі, що проводили члени Одеського бібліотечного об'єднання, відбувалися двічі на тиждень у ранкові години.

30 жовтня 1929 р. була прийнята постанова ЦК ВКП(б) «Про покращення бібліотечної роботи», яка зобов'язувала працівників книгозбірень приймати участь в організації бібліотечного масового руху – так званого «бібліотечного походу», що почався ще влітку зазначеного року. Постанова також вимагала звільняти книжкові фонди від «ідеологічно-шкідливої літератури», а також перевіряти склад бібліотечних працівників з точки зору відповідності їх політичним та ідеологічним вимогам. В Одесі бібліотечний похід під лозунгом «Книгу – у маси!» почав поступово розгортатися з вересня 1929 р. Проте, навіть у 1930 р., окрім бібліотечних працівників, він мало привертав уваги громадськості [40, с. 62]. Одним із складових завдань бібліотечного походу було «очищення» бібліотечних фондів від «буржуазної літератури». У своїй передовиці, газета «Комуніст» від 25 березня 1930 р. нарікала, що в Одеській державній бібліотеці, що у 1930 р. була утворена шляхом об'єднання Державної публічної, Центральної наукової та Української державної ім. Т. Г. Шевченка бібліотек (нині – Одеська національна наукова бібліотека), було «дуже багато контрреволюційної літератури», а більшість співробітників бібліотеки були в минулому дворянами, поміщиками, царськими офіцерами або чиновниками [6, с. 222]. Після даної публікації у бібліотеках міста почала активно розвиватися робота з «очищення фондів від шкідливої літератури», нехтування якою

дуже дорого «коштувало» керівним працівникам. Так, наприклад, у 1930 р., внаслідок того, що в бібліотеці залізничників Одеси була знайдена релігійна, націоналістична та «буржуазна» література завідуюча книгозбірнею та заввідділу фондів були зняті з посади та притягнуті до суду. Так само, за те, що у «Музеї книги» Одеської державної публічної бібліотеки були знайдені нездані архіви меншовиків та есерів, знамена Союзу російського народу та ін., завідуюча «Музеєм» була знята з роботи, а у даній книгозбірні достроково була проведена «чистка» всіх бібліотечних працівників [40, с. 63]. Перегини «очищень» вже влітку 1930 р. змусили головного теоретика й організатора радянської системи народної освіти та бібліотечного будівництва Н. К. Крупську (1869–1939) заявити, що оголошений бібліотечний похід перетворився на місцях в похід проти бібліотек і бібліотекарів, коли книги викидалися з приміщень (навіть праці В. І. Леніна!), а бібліотекарів жорстоко переслідували [27, с. 273].

Отже, Одеське бібліотечне об'єднання напрацювало і впроваджувало в практичну діяльність різні форми організаційної роботи, різноманітні засоби і методи вирішення та реалізації професійних завдань, використовувало багатий арсенал демократичних механізмів постановки і вирішення багатьох питань бібліотечного будівництва. Члени Одеського бібліотечного об'єднання набули значного досвіду організаційної роботи з формування у працівників книгозбірень Одещини високих професійних навичок; сприяли підвищенню ефективності роботи міських бібліотек шляхом координації їхньої діяльності, налагодження системи методичної допомоги бібліотекам різних типів і видів, зокрема сільським бібліотекам. Вони активно займалися науково-дослідною роботою та сприяли налагодженню її організації в інших книгозбірнях; впроваджували та удосконалювали систему підготовки та перепідготовки бібліотечних кадрів; старанно працювали над підвищенням політичного та загальнокультурного рівня бібліотекарів; активно розробляли методику пропаганди книги, читання та масової роботи з читачами; готували інструкції щодо опису книг та користування універсальною десятковою класифікацією (для чого була створена спеціальна «децимальна комісія») та ін. Найбільша активність діяльності членів Одеського бібліотечного об'єднання відбувалася у середині 1920-х рр. Проте, здійсненню відповідних необхідних заходів членів об'єднання щодо захисту економічних та юридичних прав бібліотекарів, спроби поліпшити умови їхньої праці та побуту заважали певні протидії з боку профспілок. Уповноважене вирішувати деякі організаційно-адміністративні питання, Одеське бібліотечне об'єднання, наприкінці 1920-х рр., фактично, було позбавлено самостійного статусу, юридичних прав і матеріальної бази для реалізації завдань з управління бібліотечною справою міста та округи. До того ж, наприкінці 1920-х рр. партійно-бюрократичний апарат радянського уряду поступово встановлював жорсткий контроль за всіма сферами політичного, громадського та професійного життя суспільства, зокрема, значною мірою, це стосувалося такої сфери як бібліотечна справа, де, як і в інших галузях, в зазначений період відбувався пере-

хід від більш-менш демократичних форм соціально-професійної діяльності до суцільної централізації управління та уніфікації форм і методів суспільного виробництва та праці. Загалом, період кінця 1920-х – поч. 1930-х рр. в Україні був певним докорінним етапом політизації, централізації та руйнації демократичних основ бібліотечної та книжкової справи, а також загострення боротьби з «ворожими елементами» у бібліотеках та з «контрреволюційними буржуазними ідеалістами та націоналістами» у бібліотекознавстві та книгознавстві. Зокрема, на початку 1930-х рр. було реорганізовано (майже знищено) Український науково-дослідний інститут книгознавства (1922–1936), було закрито такі видання як «Бібліологічні вісті» (1923–1930), «Журнал бібліотекознавства та бібліографії» (1927–1930) та ін. Внаслідок відповідних змін у політиці керуючих установ щодо діяльності бібліотечних об'єднань, Одеське бібліотечне об'єднання поступово поступалося у своїй діяльності державним установам спочатку управлінськими та координуючими функціями, а потім професійними та методичними, доки зовсім не припинило свою діяльність на початку 1930-х рр. Загалом, діяльність Одеського бібліотечного об'єднання мала вагомим практичне значення у вирішенні багатьох питань координації роботи бібліотек міста; у підвищенні професійного рівня їх працівників, в організації різних форм взаємодії та роботи самих бібліотечних об'єднань півдня країни, а також сприяла розвитку бібліотечної справи в Україні в цілому.

Список використаних джерел та літератури

1. [Бібліотечний семінар] // Бюл. Одес. окружної інспектури нар. освіти. – 1928. – № 3–4 (серп.–верес.). – С. 127. – Хроніка подій.
2. [Бюлетень Одеського бібліотечного об'єднання] // Бібліол. вісті. – 1925. – № 1/2. – С. 164. – Хроніка.
3. Вугман И. Библиотечные объединения и ассоциация библиотек: (по поводу статьи т. Бажанова) / И. Вугман // Красный библиотекарь. – 1925. – № 6. – С. 57–59.
4. Вугман И. В библиотеках России и Украины: из материалов к отчету по командировке / И. Вугман // Нар. просвещение. – 1922. – № 6–10. – С. 25–30.
5. Вугман И. С. 95 лет жизни и деятельности Одесской Государственной Публичной библиотеки (1830–1925) / И. С. Вугман. – Л., 1926. – 19 с.
6. Двірна К. П. Політизація бібліотечної справи в 20–30-ті роки / К. П. Двірна // Вісн. Акад. праці і соц. відносин Федерації профспілок України. – 1998. – № 1. – С. 218–227.
7. Загоруйко В. К истории развития массовых библиотек области / В. Загоруйко // Сокровищница культуры : сб. ст. – Одесса, 1958. – Вып. 2. – С. 7–33.
8. История библиотечного дела на Украине (1917–1932 гг.): учеб. пособие / под ред. Т. А. Скрипник. – Харьков, 1975. – 208 с.
9. Історія бібліотеки [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Одес. обл. унів. наук. б-ки ім. М. Грушевського. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://biblioteka.od.ua/istoriya-biblioteki/> (дата звернення: 13.04.2018 р.). – Загол. з екрана.
10. Ківшар Т. І. Бібліотечна біографіка в контексті становлення радянського бібліотекознавства в Україні: діяльність Іллі Вугмана (1890–1929 рр.) / Т. І. Ківшар // Укр. біографістика. – 2012. – Вип. 9. – С. 25–64. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_2012_9_3 (дата звернення: 13.04.2018 р.). – Загол. з екрана.
11. Коган Л. Библиотечная жизнь Одессы до и после Октября / Л. Коган // Красный библиотекарь. – 1927. – № 9. – С. 42–54.
12. Коган Л. Библиотечная жизнь Одессы до и после Октября / Л. Коган // Красный библиотекарь. – 1927. – № 10. – С. 51–62.

13. Коган Л. Библиотечная работа в Одесской губернии / Л. Коган // Красный библиотекарь. – 1924. – № 4–5. – С. 170–174.
14. Коган Л. Р. Библиотечная работа с художественной литературой / Л. Р. Коган. – Л. : Прибой, 1931. – 208 с.
15. Коган Л. Р. Библиотечное дело в Одесской губернии / Л. Р. Коган // Красный библиотекарь. – 1925. – № 8. – С. 72–79.
16. Коган Л. Р. Деревенский читатель / Л. Р. Коган // Красный библиотекарь. – 1927. – № 8. – С. 32–39.
17. Коган Л. Р. Десятичная классификация / Л. Р. Коган. – Одесса : Гос. изд-во Украины, 1924. – 148 с.
18. Коган Л. Р. Из записок рассказчика: К вопросу о пропаганде художественной литературы в массовых библиотеках / Л. Р. Коган // Красный библиотекарь. – 1926. – № 11. – С. 46–60.
19. Коган Л. [Одеське бібліотечне об'єднання] / Л. Коган // Бібліол. вісті. – 1926. – № 3. – С. 90–91. – Хроніка.
20. Коган Л. Р. Рабочий читатель и художественная литература / Л. Р. Коган // Красный библиотекарь. – 1927. – № 4. – С. 41–51.
21. Коган Л. Р. Художественная литература в колхозной библиотеке : пособие для читателей самоучек литературных кружков, избачей и библиотекарей / Л. Р. Коган. – Л. : Прибой, 1931. – 114 с.
22. Коган Л. Р. Художественное рассказывание и читатель / Л. Р. Коган // Красный библиотекарь. – 1928. – № 9. – С. 38–50.
23. Коган Л. Р. Работа Одесского библиотечного объединения (за 1924–1925 год) / Л. Коган // Красный библиотекарь. – 1926. – № 1. – С. 75–77.
24. Козловський В. Бібліотекознавство в УРСР за період 1917–1927 років : доп. на уроч. засід. Ради Всенар. б-ки України, 7 лист. 1927 р. / В. Козловський // Журн. бібліотекознавства та бібліографії. – 1928. – № 2. – С. 3–14.
25. Коломійцева М. Так починався бібліотечний похід / М. Коломійцева // Соц. культура. – 1967. – № 10. – С. 18–19.
26. Короткий російсько-український словник бібліотечної термінології / уклад.: Б. Комаров, Р. Волянський, Е. Каменська, Л. Коган, Л. Жислін // Бюл. Одес. бібл. об-ня. – 1926. – № 1–2 (4–5).
27. Крупская Н. К. Книга – колхозам / Н. К. Крупская // Н. К. Крупская. Библиотечное дело. Избы-читальни. Клубные учреждения. Музеи. – М. : Директ-Медиа, 2014. – С. 272–275.
28. Левинтов Б. Новая форма библиотечной ответственности / Б. Левинтов // Красный библиотекарь. – 1930. – № 11. – С. 31–33.
29. Маймистов А. Р. Почему мы против библиотечных объединений? / А. Р. Маймистов // Культработник. – 1927. – № 6. – С. 10–19.
30. Марченко О. В. З історії бібліотеки Товариства взаємної допомоги прикажчиків-євреїв м. Одеси імені засновника його С. Л. Бернфельда / О. В. Марченко, Д. Л. Балабан // Історія бібл. справи в Україні. – Київ, 1997. – Вип. 2. – С. 69–74.
31. Матеріали протоколів засідань десятичної комісії Одеського бібліотечного об'єднання // Інститут рукописів НБУВ. – Ф. 47. – Спр. 27. – Арк. 1–8.
32. О библиотечных ассоциациях: (по поводу статьи тов. М. Чудинова) // Книга и профсоюзы. – 1928. – № 4. – С. 25–27.
33. [Одеське бібліотечне об'єднання] // Бібліол. вісті. – 1926. – № 1. – С. 82. – Хроніка.
34. Организация добровольных объединений (обществ и ассоциаций) в сфере библиотечного дела / Науч. б-ка ВЦСПС ; ред. М. Н. Панурина ; сост. С. А. Басов. – М., 1989. – 50 с.
35. Пащикова В. С. Національні бібліотечні асоціації: виникнення та еволюція діяльності / В. С. Пащикова. – Київ : Кн. палата України, 1997. – 184 с.
36. Погребняк Г. Діяльність самостійних дитячих бібліотек України в 20-ті роки [Електронний ресурс] / Г. Погребняк // Офіс сайт Нац. б-ки України для дітей. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://www.ch1.kiev.ua/default.aspx?id=3595> (дата звернення: 13.04.2018 р). – Загол. з екрана.
37. [Р. В.] Организация Кабинета библиотекаря в Одессе // Красный библиотекарь. – 1925. – № 6. – С. 88–91.
38. Рапопорт М. В. Библиотечный семинар под руководством Л. Б. Хавкиной / М. В. Рапопорт // Бюл. Одес. бібл. об-ня. – 1925. – Вип. 1. – С. 9–10.
39. Рапопорт М. Первые шаги / М. Рапопорт // Сокровищница культуры : сб. ст. – Одесса, 1958. – Вип. 2. – С. 132–135.
40. Раскин А. Библиотечная жизнь Одессы / А. Раскин // Красный библиотекарь. – 1930. – № 6. – С. 62–64.
41. Раскин А. Вивчення читачів і керівництво читанням у бібліотеці / А. Раскин // Бюл. Одес. окруж. инспектури нар. освіти. – 1928. – № 2 (черв.). – С. 63–70.

42. Рубанова Т. Д. Библиотечные объединения 20-х гг.: уроки истории / Т. Д. Рубанова // Советское библиотечноеведение. – 1991. – № 2. – С. 59–63.
43. Рубанова Т. Д. Профессиональные библиотечные объединения в СССР: история формирования и современное состояние : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Т. Д. Рубанова. – М., 1991. – 16 с.
44. Одесская обласная универсальная научная библиотека им. М. Грушевского : 1875–2010 [Електронний ресурс] : к 135-летию со дня основания : [презентация] // Slideboom / iSpring Solutions, Inc. – Електр. дан. (41 слайд). – Режим доступу: <https://clck.ru/D76Vx> (дата звернення: 11.05.2018). – Загл. з екрана.
45. [Семинар Л. Б. Хавкіної] // Бібліол. вісті. – 1925. – № 1/2. – С. 164. – Хроніка.
46. Сірополько С. Библиотечна справа на Сов. Україні за останнє десятиліття / С. Сірополько // Літ.-наук. вісн. – 1928. – Т. 96. – С. 81–89. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org/view.html?id=705> (дата звернення: 13.04.2018 р.). – Загол. з екрана.
47. Смушкова М. К вопросу о библиотечных объединениях / М. Смушкова // Красный библиотекарь. – 1924. – № 2/3. – С. 11–14.
48. Солоіденко Г. Библиотечные объединения и ассоциации Украины: история, современное состояние / Г. Солоіденко // Информ. бюл. РБА. – 2005. – № 35. – С. 50–52.
49. Солоіденко Г. Історія створення та організація діяльності бібліотечних об'єднань та асоціацій в Україні [протягом ХХ ст.] / Г. Солоіденко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2006. – Вип. 15 : Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність. – С. 48–63.
50. Трач Ю. Фахові товариства та їх роль у професійному розвитку бібліотекарів України в 20-ті роки / Ю. Трач // Вісн. Кн. палати. – 1998. – № 12. – С. 26–29.
51. [Українська секція при Одеському бібоб'єднанні] // Бібліол. вісті. – 1925. – № 1/2. – С. 164. – Хроніка.

References

- [1] Bibliotechnyi seminar [Library workshop]. *Biuleten Odeskoi okruzhnoi inspektury narodnoi osvity [Bulletin of the Odesa District Inspectorship of Public Education]*. 1928, no 3–4, p. 127.
- [2] Biuleten Odeskoho bibliotechnoho obiednannia [Bulletin of the Odessa Library Association]. *Bibliolohichni visti [Bibliological News]*. 1925, no 1/2, p. 164.
- [3] Vugman I. Bibliotechnye obiedineniya i assotsiatsiya bibliotek: (po povodu stati t. Bazhanova) [Library interconnections and association of libraries: (concerning the article of Comrade Bazhanov)]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1925, no 6, pp. 57–59.
- [4] Vugman I. V bibliotekakh Rossii i Ukrainy: iz materialov k otchetu po komandirovke [In the libraries of Russia and Ukraine: from materials to the mission report]. *Narodnoe prosveshheniie [Public Education]*. 1922, no 6–10, pp. 25–30.
- [5] Vugman I. S. *95 let zhizni i deyatelnosti Odeskoy Gosudarstvennoy Publichnoy biblioteki (1830–1925) [95 years of life and activity of the Odessa State Public Library (1830–1925)]*. Leningrad, 1926, 19 p.
- [6] Dvirna K. P. Polityzatsiia bibliotechnoi spravy v 20–30-ti roky [Politicizing the library business in the 20–30's]. *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy [Journal of the Academy of Labour and Social Relations of the Federation of Trade Unions of Ukraine]*. 1998, no 1, pp. 218–227.
- [7] Zagoruyko V. K istorii razvitiya massovykh bibliotek oblasti [To the history of the development of the mass libraries of the region]. *Sokrovishhnisa kultury [Treasury of Culture]*. Odessa, 1958, Vol 2, pp. 7–33.
- [8] *Istoriya bibliotechnogo dela na Ukraine (1917–1932 gg.) [The history of librarianship in Ukraine (1917–1932)]*. Kharkiv, 1975, 208 p.
- [9] Istoriia biblioteki [History of the library]. *Ofitsiinyi sait Odeskoi oblasnoi universalnoi naukovoï biblioteki im. M. Hrushevskoho [Official website of Odesa M. Hrushevsky District Universal Scientific Library]*. Available at: <http://biblioteka.od.ua/istoriya-biblioteki/>
- [10] Kivshar T. I. Bibliotechna biografiya v konteksti stanovlennia radianskoho bibliotekoznavstva v Ukraini: diialnist Illi Vuhmana (1890–1929 rr.) [Library biography in the context of the formation of Soviet librarianship in Ukraine: the work of Ilya Vugman (1890–1929)]. *Ukrainska biografiystyka [Ukrainian Biography Studies]*. 2012, Vol 9, pp. 25–64. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_2012_9_3
- [11] Kohan L. Odeske bibliotechnne obiednannia [Odessa Library Association]. *Bibliolohichni visti [Bibliological News]*. 1926, no 3, pp. 90–91.
- [12] Kogan L. Bibliotechnaya zhizn Odessy do i posle Oktyabrya [Library life of Odessa before and after October]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1927, no 9, pp. 42–54.
- [13] Kogan L. Bibliotechnaya zhizn Odessy do i posle Oktyabrya [Library life of Odessa before and after October]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1927, no 10, pp. 51–62.

- [14] Kogan L. Bibliotechnaya rabota v Odesskoy gubernii [Library work in the Odessa province]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1924, no 4–5, pp. 170–174.
- [15] Kogan L. R. *Bibliotechnaya rabota s khudozhestvennoy literaturoy [Library work with fiction]*. Leningrad, 1931, 208 p.
- [16] Kogan L. R. Bibliotechnoe delo v Odesskoy gubernii [Librarianship in Odessa Province]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1925, no 8, pp. 72–79.
- [17] Kogan L. R. Derevenskiy chitatel [Village Reader]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1927, no 8, pp. 32–39.
- [18] Kogan L. R. *Desyatichnaya klassifikaciya [Decimal classification]*. Odessa, 1924, 148 p.
- [19] Kogan L. R. Iz zapisok rasskazchika: K voprosu o propagande khudozhestvennoy literatury v massovykh bibliotekakh [From the narrator's notes: On the issue of propaganda of fiction in mass libraries]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1926, no 11, pp. 46–60.
- [20] Kogan L. R. Rabochiy chitatel i khudozhestvennaya literatura [Work reader and fiction]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1927, no 4, pp. 41–51.
- [21] Kogan L. R. *Khudozhestvennaya literatura v kolkhoznoy biblioteke: Posobie dlya chitateley samouchebnykh literaturnykh krugov, izbachey i bibliotekarey [Fiction in the collective farm library: A handbook for self-taught readers of literary circles, spas and librarians]*. Leningrad, 1931, 114 p.
- [22] Kogan L. R. Khudozhestvennoe rasskazyvanie i chitatel [Art storytelling and the reader]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1928, no 9, pp. 38–50.
- [23] Kogan L. Rabota Odesskogo bibliotechnogo obiedineniya (za 1924–1925 god) [The work of the Odessa Library Association (for 1924–1925)]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1926, no 1, pp. 75–77.
- [24] Kozlovskiy V. Bibliotekoznavstvo v URSS za period 1917–1927 rokov [Library Science in the USSR for the period 1917–1927]. *Zhurnal bibliotekoznavstva ta bibliografii [Journal of Librarianship and Bibliography]*. 1928, no 2, pp. 3–14.
- [25] Kolomiitseva M. Tak pochynavsia bibliotechniy pokhid [So a library trip began]. *Sotsialistychna kultura [Socialistic Culture]*. 1967, no 10, pp. 18–19.
- [26] Korotkiy rosiisko-ukrainskiy slovnyk bibliotechnoi terminolohii [Brief Russian-Ukrainian dictionary of librarian terminology]. *Biuletyn Odesskoho bibliotechnoho obiednannia [Bulletin of Odessa Library Association]*. 1926, no 1–2 (4–5).
- [27] Krupskaya N. K. Kniga – kolkhozam [Book – collective farms]. *Bibliotechnoe delo. Izby-chitalni. Klubnye uchrezhdeniya. Muzei [Librarianship. Village reading room. Clubs. Museums]*. Moscow, 2014, pp. 272–275.
- [28] Levintov B. Novaya forma bibliotechnoy otvetstvennosti [A new form of library responsibility]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1930, no 11, pp. 31–33.
- [29] Maymistov A. R. Pochemu my protiv bibliotechnykh obiedineniy? [Why are we against library associations?]. *Kultrabotnik [Cultural Worker]*. 1927, no 6, pp. 10–19.
- [30] Marchenko O. V., Balaban D. L. Z istorii biblioteky Tovarystva vzaiemnoi dopomohy prykazhchykiv-ievreiv m. Odesy imeni zasnovnyka yoho S. L. Bernfelda [From the history of the library of the Society for the Mutual Aid of Jewish Jews in the name of the founder of his S. L. Bernfeld]. *Istoriia bibliotechnoi spravy v Ukraini [The history of Librarianship in Ukraine]*. Kiev, 1997, Vol 2, pp. 69–74.
- [31] Materialy protokoliv zasidan detsymalnoi komisii Odesskoho bibliotechnoho obiednannia [Materials of the minutes of the sessions of the decimal commission of the Odessa Library Association]. *Instytut rukopysiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Institute of Manuscript of the Vernadsky National Library of Ukraine]*. Fund 47, dossier 27, pp. 1–8.
- [32] Odeske bibliotechnne obiednannia [Odessa Library Association]. *Bibliolohichni visti [Bibliological News]*. 1926, no 1, pp. 82.
- [33] O bibliotechnnykh assotsiatsiyakh: (po povodu stati tov. M. Chudinova) [About library associations: (about the article of comrade M. Chudinov)]. *Kniga i profsoyuzy [Book and Trade Unions]*. 1928, no 4, pp. 25–27.
- [34] *Organizatsiya dobrovolnykh obiedineniy (obshchestv i assotsiatsiy) v sfere bibliotechnogo dela [Organization of voluntary associations (societies and associations) in the field of librarianship]*. Moscow, 1989, 50 p.
- [35] Pashkova V. S. *Natsionalni bibliotechni asotsiatsii: vnyknennia ta evoliutsiia diialnosti [National Library Associations: The emergence and evolution of activities]*. Kiev, 1997, 184 p.
- [36] Pohrebniak H. Diialnist samostiinykh dytiachykh bibliotek Ukrainy v 20-ti roky [Activities of independent children's libraries in Ukraine in the 20's]. Ofitsiyniy sait Natsionalnoi biblioteky Ukrainy dlia ditei [Official website of the National Library of Ukraine for Children]. Available at: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3595>
- [37] [R. V.] Organizatsiya Kabineta bibliotekarya v Odesse [Organization of the Librarian's Cabinet in Odessa]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1925, no 6, pp. 88–91.

- [38] Rapoport M. V. Bibliotechnyy seminar pod rukovodstvom L. B. KHavkinoy [Library seminar under the direction of L. B. Havkina]. *Byuletyn Odeskogo bibliotechnogo obednannya [Bulletin of Odesa Library Association]*. 1925, Vol 1, pp. 9–10.
- [39] Rapoport M. Pervye shagi [First steps]. *Sokrovishchnitsa kultury [Treasury of Culture]*. Odessa, 1958, Vol 2, pp. 132–135.
- [40] Raskin A. Bibliotechnaya zhizn Odessy [Library life of Odessa]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1930, no 6, pp. 62–64.
- [41] Raskyn A. Vyvchennia chytachiv i kerivnytstvo chytanniam u bibliotetsi [Readers study and reading guide in the library]. *Biuletyn Odeskoi okruzhnoi inspektury narodnoi osvity [Bulletin of the Odesa District Inspectorship of Public Education]*. 1928, no 2, pp. 63–70.
- [42] Rubanova T. D. Bibliotechnye obedineniya 20-h gg.: uroki istorii [Library associations of the 1920s: history lessons]. *Sovetskoe bibliotekovedenie [Soviet Librarianship]*. 1991, no 2, pp. 59–63.
- [43] Rubanova T. D. *Professionalnye bibliotechnye obedineniya v SSSR: istoriya formirovaniya i sovremennoe sostoyanie [Professional library associations in the USSR: the history of formation and the current state]*. Moscow, 1991, 16 p.
- [44] Sait Odeskoi oblasnoi universalnoi naukovoï biblioteki im. M. Hrushevskoho [The site of the Odessa Regional Universal Scientific Library. M. Hrushevsky]. Available at: <https://clck.ru/D76Vx>
- [45] Seminar L. B. Khavkinoy [Workshop by L. B. Khavkina]. *Bibliolohichni visti [Bibliological News]*. 1925, no 1/2, p. 164.
- [46] Siropolko S. Bibliotechna sprava na Sovetskoi Ukraini za ostannie desiatylyttia [Librarianship in Soviet Ukraine over the last decades]. *Literaturno-naukovyi visnyk [Literary and Scientific Bulletin]*. 1928, vol 96, pp. 81–89. Available at: <http://elib.nplu.org/view.html?id=705>
- [47] Smushkova M. K voprosu o bibliotechnykh obedineniyakh [On the issue of library associations]. *Krasnyy bibliotekar [The Red Librarian]*. 1924, no 2/3, pp. 11–14.
- [48] Soloidenko G. Bibliotechnye obedineniya i assotsiatsii Ukrainy: istoriya, sovremennoe sostoyanie [Library associations and associations of Ukraine: history, current status]. *Informatsionnyy byulleten Rossiyskoy natsionalnoy biblioteki [Information Bulletin of the National Library of Russia]*. 2005, no 35, pp. 50–52.
- [49] Soloidenko H. Istoriia stvorennia ta orhanizatsiia diialnosti bibliotechnykh obiednan ta asotsiatsii v Ukraini (protiahom XX st.) [History of the creation and organization of library associations and associations in Ukraine (during the twentieth century.)]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Scientific Works of the Vernadsky National Library of Ukraine]*. Kiev, 2006, vol 15: Biblioteki Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy: istoriia i suchasnist, pp. 48–63.
- [50] Trach Yu. Fakhovi tovarystva ta yikh rol u profesiinomu rozvytku bibliotekariv Ukrainy v 20-ti roky [Professional associations and their role in the professional development of librarians in Ukraine in the 1920s]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty [Herald of the Book Chamber]*. 1998, no 12, pp. 26–29.
- [51] Ukrainska sektsiia pry Odeskomu bibobiednanni [Ukrainian Section at the Odessa Library Association]. *Bibliolohichni visti [Bibliological News]*. 1925, no 1/2, ph. 164.

Надійшла 03.04.2018 р.

В. Ю. Соколов,

кандидат исторических наук,

главный библиотечарь

Национальной библиотеки Украины имени Ярослава Мудрого

ул. М. Грушевского, 1, г. Киев, 01008, Украина

тел.: (044) 278 85 12

e-mail: socolv@i.ua

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОДЕССКОГО БИБЛИОТЕЧНОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ В 1920-Х ГГ.

Исследованы исторические, социально-политические и культурные факторы деятельности Одесского библиотечного объединения в 1922–1930 гг.; изучены его организационная структура, особенности содержания и сущность работы,

а также значение его деятельности для развития библиотечного строительства региона.

Ключевые слова: библиотечные объединения, профессиональные общественные товарищества, Одесское библиотечное объединение, 1920-е гг., Украина, библиотечное дело, история библиотечного дела.

V. Iu. Sokolov,

Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),

Chief Librarian

National Parliamentary Library of Ukraine

1 M. Hrushevskoho St., Kyiv, 01008, Ukraine

tel.: (044) 278 85 12

e-mail: socolv@i.ua

ACTIVITY OF THE ODESSA LIBRARY ASSOCIATION IN THE 1920'S.

Summary

Article Viktor Sokolov «Activities Odessa library association in the 1920-s» explores the features of the formation, structure, basic forms and methods of work of the Odessa library association against the background of major trends of library associations in 1920-s Ukraine s. The purpose of the proposed article is to study the historical background, socio-political, cultural factors and characteristics of the Odessa library association study of its organizational structure, content and nature of work during the period of its operation (1922–1930), and its significance the development of library construction and Odessa oblast libraries in Ukraine as a whole. In his scientific work is widely used by the general scientific and historical research methods: historical-comparative, chronological, biographical method, the diachronic analysis and others. The article describes the social and cultural conditions of the Odessa library association; marked the main stages of its development and operation features; reveals the importance of coordination of associations in the city and district libraries; analyzed the characteristic shape and features of this public professional organization in the training and retraining of library staff. An analysis of sources and research materials, the author defines and describes the main positive features of the Odessa library association and its main achievements.

The author analyzes the changes in the organizational structure of the Odessa library associations main characteristic means and methods address the members of the association of certain professional tasks described features of the sections, the mechanism of setting and decision making. The main directions of the Odessa library association were: formation and development of professional skills of librarians; improving the efficiency of urban libraries through the organization and coordination of their activities; establishing a system of methodological assistance to libraries of various types and, in particular rural and mobile libraries; promotion of scientific research, cultural and educational activities libraries. It was found that the further development of the Odessa library association prevented a certain regimentation of its operations and control of the management of library and some

opposition from the trade unions. Requirements governing bodies of political education plans to unify the forms and methods of association, centralization of libraries in the country as a whole, restrained creativity and professional activity of members of the professional organization. Further development of associations interfere also not clearly defined functional orientation of its activities that it caused duplication of some functions of trade unions and political education. At the end of 1920-s Party and Soviet government bureaucracy gradually established tight control over all aspects of political, social and working life of society, of course, work its way into the Odessa library associations and slowly made his first public institutions to give administrative and coordinating functions, and professional and methodical, while not stop its activities in the early 1930-s.

Keywords: library associations, professional public, Odessa library association, 1920 years, Ukraine, librarianship, history librarianship.